

СССР-эй Арадай депутадуудай хоёрдохи съезд

АШАГ ҮРЭ, НЭГЭДҮҮЛГЭ, РЕФОРМО — ТОГТУРИТАЙ АЙН

СССР-эй Арадай депутадуудай хоёрдохи съезд дээрэ Н. И. РЫЖКОВОЙ хэлэн элидхэл

Нүхэд арадай депутадууд! Экономикса тогтууртай байн болгохо хэмжээндэ, экономикса реформын шата-нууд ба арбан гурбадахи та-бан жэлэй түсбэе зохолгодо зөвлөн сэхэ хандаснууд тухай Съездын үзэмжэдэ табиг-данаб асуудал хадаа үндэһэн шухала зорилгонуудай нэгэни-чин болон. Тэрэ оройной тон орбо хүшэр экономикса байдлаһа үндэһэй юм. Арадай ажамы ямар байдалтай байнаб, ямар асуудалууд та-бигданаб, тэдэни хайшан гэ-жэ, ямар аргаар шидэхэ хэ-рэгтэйб гэжэ обшество бо-дого байдалда үндэһэн, ойг-гохо ёһотой.

Мүнөө үеын эрхэ байдалда бэлтхүүлгэдэ абуулгануудай тохиромжууд стратегий элэр хэилэй харуулан хэмжээндэ реформын, саашани хөгжмэл хэргэ замнууды хэ-зэ хэзээнхиһээ тодо нари-наар, зүбөөр шэлжэ олохо хэрэгтэй.

Практикын элидхэл та-нада бин. Энэ үшэр тэрэни удһың найруулан тодорхойло-хыс, харин гол дүрмүүдэйг анхараха хандуула арга оло-гохо байна.

Арадай ажамы тогтууртай байн болгохо программе бүр-дүлдүн бэлтхүүлгэ худалма-ри али бүхы асуудалууды гүнзгээр шидэхэ, эконо-микса мүнөөнэй орбо хүшэр байдлаһа гаргаха зорилгонууды ажамында үндэһэн сэгнэхэ, шидэхэ арга болом-жонууды бэлтхүүлгэ эрилтэ байна.

Тэрэ бидэни шидэхэ ёһо-той орбо хүрса хөмөрөө зүр-шилдөөндү элээр харуу-лагдана. Энэ хадаа мүнэнгэ һа-гай эрьсене бүрүү хүрэлгэ, муудалга болон. Энэ хадаа үр-халнамын ажал абуулгануудай хангалтгүй байгаа, үйлдэ-ринүүдэй тогтууртгүй хөгжлээ, ард зоний эрилтэ хэрэг-лэлтэдэ хангалтгүй үшэр лү-вар шэлүүлгэ, социальна һал-барин ахир тилуор үндэһэ һури болон. Энэ хадаа эдэ хоолой зүйлүүдэй, бүсэд элэ бараанай дутагдай, зарим но-тагудайхи тоһоше хангалта-гүй экологикса байдл, эрдэ-техникын дэбэлтэһэн үдөө-рлэг, бүүрү үргэдгэдэһэн га-даадын экономикса поли-тика болон. Олохон һалбар-инууды хөгжөөлдэ тогтуурт-гүй байдал тохоболонхой. Эко-номикса үргэлтэн эрхэ эл-тис, зарим үшэр үйлдэ-рини хэмжээндэ доошологдо-но. Социальна асуудалууды шидэхэ арга болом-жонууд хороогодо.

Гэхэтэй хэртэ арадай ажамын ажал зэмтүүдэ имга-тэй имжэр сэгилтэ нэгэ та-лаһың харин, болого бай-далһа үндэһэнгүй юмэн гэ-шэ.

Совет хүнүүдэй аша тухада, материальна байдалда хабэ-тэй һайн хубиллануудай гэр-дһың обшөрүнүй байхын аргагүй. Экономикса обшес-тын ажалбайдал социальна тала тэһэ улам элэ болодо шэргэлүгэдэ, үйлдэ-рини хэрэгсэлүүдэй болон хэрэг-лэмжин элэ бараа үйлдэ-рини хоорондох харилсанай хубилга байн жэшэ дээрһэ энэни хаража болон. Социальна һалбарид урһа-ламжаныуды шэлүүлгэ, тэрэ-нэй материално-техникса үндэһэ һуриин хурдан түр-гэ-нөөр хөгжөөх гэшэ гол шух-ала үдэ шөнөртэй болон-хой. Ажамы эрхилгэһэн шэ-нэ түхэл шажмунды хэрэг-лэлтэ удаанаар һаа, үргэд-хэлгэһэ байна.

Урдахы түсбэтэ гурбан та-бан жэлэй туршдаа гэр бай-р барилгын хэмжээндэ дээ-шлүүлгэдэги байһанын мэд-лээд, Энэ түсбэтэ табан жэл-дэ тэрэ 110 миллион дурбал-гүй метрээр гэжэ гү, ард 2 миллион шаху квартирандэ үр-дэжэ юм. Элуурны хангалта-гай арадай эрдэм һуралһаы ба собой материальна үндэһэ һуриин бэхилүүдэ талаар элэ бодо амжалтанууд туйлгэ-дэ. Байгша оной октябр һа-рада пенсинуудай доодо захын хэмжээ дээшлүүлгэ, хото хү-дөөгэй ажалшадые пенсээр хангалтада тохоболуудад хай-нан илганууды усдаха талаар шухала алам хэгдэ.

Ондоо юмэниин юуб гэ-лэ, эдэ һайн хубилланууд обшес-тын үлэм үргажэ бай-га эрилтэ хэрэгсэлүүдэй гэгдэһэн, гол юмэниин гэг-хэдэ, экономикса хангалта-гүй мүү үзэгдэлүүд үргэдэһэ. Элидһэ обшес-тын үргэдэ-лгэдэ хубилган шидэхэлгын явсар сэдхэлгэ, хангалтгүй байһана мэдүүлгэ, социальна ба экономикса хубилланууды хурдаха эрилтанууды табна.

Тохоболон байдалы шал-тангенин юм гэшэбэй. Ямар ба даа нэгэ шалтангенин бэ-дэрэ гэшэ буруу юм аб-да. Оройной мүнөө үеын эко-номикса байдал хоорондо нэгэ холбоотой бүлэг. үшэр шалтангенин үндэһэн. Энэ-дэ би дурбан гол бүлэг шал-тангенин тогтохо гэшэ бай-наб.

Нэгдэхини. Гүнзгэ үндэһэ һууртэй хуушанай хангалта-гүй эрхэ нүхээслүүд. Энэ ха-даа нийтэн үйлдэринин тон тогтууртгүй болгодоһон бай-гуулла мүн. Энэнь нэн түр-үүн хэрэгсэлгэдэ эрилтэ-нүүдэ хангаха бэшэ, харин хууны индустри хөгжөөх та-лаар шэлүүлгэдэһэн байгаа. Энэ хадаа олохон һалбар-инууд үйлдэринин хүсэниг ондоо техникээр мүүгар хан-галдан үшэр, мүн эрдэм-тех-никын дэбэлтэһэн арадай ажамы талаар нэбтэрүүдэ яба-дал болон. Эсэсэй эсэстэ экономиксын ажалбайдалы гол һалбаринууд аша гэр ахир тилуор хэмжээндэ байна бшуу.

Эдэ үшэр шалтангенин үр-дэ тэһэ мэдээс бэшэ бай-гаа гэжэ аргагүй. Мэдээсэ байгаа. Гэбшэе хубилган шэ-нэдхэлгын түрүүшын шатада тэдэни ажабтар орбо, үргэн элэ байһы бидэ мүртэйгөөр сэгнээгүй һэмдэ. Тимэһээ тэ-дэни бшуу түрөөр гаталан дабаха арга боломжонууд, тухалд үргэн элэ хубилла-тануудай хэгдэхэ арга болом-жонууд тухай найдал турлуул-го тохоболонхы хэдэ бай-гаабид. Тэдэни олоники бэ-лүүлгэ гэшэ элэ эрэн гэ-жэ мүнөө элэ болонхой.

Хөврдэхи бүлэг үшэр шал-тангенин мимэ. Энэ хадаа экономикса реформо бэл-тхүүлгэдэ тохоболонхы дутуу-рилгэнууд болон. Ажамы эр-хилгэһэн шэһэ аһо гуримүүдэй тааруулагдай байһан үшэр, экономикса шухала эрхэ нү-хээслүүдэй дутагдай хадаа эрэнэй гол шухаланууды бол-он. Иимэ эрхэ байдалда эко-номикса бээ даһан байгэ-ны олохогодо, харюусалга бол-он жаг журамые дээшлүүл-гэ зохио хэмжээндэ абаа-гүй байгаабид. Эсэсэй эсэстэ хүнүүд бүлгөөрөө хара ажа хараад ябада болон, ара-дай ажамыда шухала продук-ци үйлдэ-ринүүдэй хэмжээндэ доошологдоһон, юмэниг үнэ сөнүгдэ дээшлүүлгэдэһэн байгаа юм. Эсэсэй эсэстэ Ма-зионикса хангалтагүй һу-лар шэлүүлгэ, социальна һал-барин ахир тилуор үндэһэ һури болон. Энэ хадаа эдэ хоолой зүйлүүдэй, бүсэд элэ бараанай дутагдай, зарим но-тагудайхи тоһоше хангалта-гүй экологикса байдл, эрдэ-техникын дэбэлтэһэн үдөө-рлэг, бүүрү үргэдгэдэһэн га-даадын экономикса поли-тика болон. Олохон һалбар-инууды хөгжөөлдэ тогтуурт-гүй байдал тохоболонхой. Эко-номикса үргэлтэн эрхэ эл-тис, зарим үшэр үйлдэ-рини хэмжээндэ доошологдо-но. Социальна асуудалууды шидэхэ арга болом-жонууд хороогодо.

Дутуу дундануудай зарим хубиниң уршалан хаража болохоор һэн. Гэбшэе тэрэ-ни үнэгэрлэһэн үедэ реформо эрдэм ухадтай талаһа мүртэйгөөр батадхэгдэһэй байба. Экономиксын нэгэ бай-далһа нүгөөдэлэ оролты, үгэдэһада, тимэ революци-онной хубилта доходоо гэр-итой элэ бэрхээшэл түбэгүд-тэй ушардагы харада өвөн-гүй байжа болонхой.

Гурбадахи бүлгэни. Нийтэн гүрэнэй зарим горитой эхэ хэмжээ абуулганууды бэл-дэхэдэ, гэрбаһан дутуу Дуна-нууд, алауу элүүнүүдэ эхэ хой-шолонгуудай. Тэдэни яерлэ-хотой түрөөр бөлүмүдэ эхэл-гэ һангалтэ эхэ хойшолонгуудай байгаа. Нэн түрүүн ардахы тэдэһэ элэ талаар дурдажа болон. Ардахыда мэтэн тимэ социальна үршэг түбэгтэй хайра гэмгүйгөөр тэмсэхэ хэ-рэгтэй.

Зүгөөр али бүхы юмэ хара-даа абажа, тэмсэхэ шухала. Энэ гүтэмшэг муухай үзэгдэлэй гүнзгэ үшэр шалтангенин үсэдхэлгын тула гол анхаралаа хандуула. Тимэһэл энэ кам-панда хабаттай абуулганууд имжэр бэлтхүүлгэдэһэй һааб даа. Тэрэ бодото дээрэ хо-роулай шажмэй байгаа. Тимэ тэрэ материальна эхэ гэрэ тохоболуудыһа гадна, ма-риальна хойхолд ушаруулаа, хэбэ хиний аша оло аба-гатай тэмсэдэ элэн сэхэ бэ-шэ байгаа горитой эхэ дутуу дундануудай нэгэниин мүн. Шухала нөөснүүдүй байһан аба, нутагай ба һалбарин олон программа абалгы эзнээ-д нэмжэ болон. Эдэ бүсэд арадай ажамын тэнсүүри бшуу хүрөө.

Эсэсэй эсэстэ обшество до-тор хурдан түргэөөр хөгжөө-дэжэ байһан үйлэ хэрэгүүдэй бин байгашы һаан, эконо-микса хүгжэлтэе орбо тү-бэгтэй болголгын хангалта-гүй үзэгдэлүүд ушарда байгаа. Энэ хадаа үйлдэ-рини ба ажа-лай журамай муудалга, хэрэг-лэлтэ болон гүрэнэй үрда абалы улангууды дургажын түлөө харюусалгын доошоло-го болон. Үндэһэ яһатнай хоорондохы имгай үндэһөөр гаргагдһан хөмөрөө зүр-шилдөөндү, предпритиүүдэ-болон бундэһэнүүд, «мьяр-лагланууд», түмэр хэргинууд дээрхи хүүдлөөе удаан сар-со төһөлдөдө оруулгануудай үлэ хандоо орошогүй эхэ гэр-за хандоо ушаруула.

Арадай депутадуудай съез-дын баталан абаха ёһотой

шидэхэринүүдэй тон шуха-ла үдэ шөнөртэй байһан тухай оройной үрда табигдһан асуудалууды тохоболонхо тооголоо элэрхэлтэ харуула.

Тон тодоо һонор, һайнаар за-лан шэлүүлгэдэһэн абуула-нуудай программын үндэһөөр арадай ажамын бүхы шатын, бүхы ажалшадэй эршэмтэй, элэй зөтэй ажалай ашаар элэ тохоболонхы байдлаһа гаржа болон.

Нүхэдүүд! Правительствын элидхэлэй гол үдэда тогтохыноо үрда тэрэ тэрэни зохио дүрмүүдэ бүрдүүлгэдэ элэн сэхээр хан-далда танай анхарал хан-дуулы хөснөб.

Олон ондоо, элэбэ элэни эрэгсэлүүдэй, тоолон то-дорхойлогсонуудай үндэһөөр шидэхэринүүдэй баталан абага хадаа энэ программын үр дүн болон. Энэнь тэрэ-нэй бүхы гол талануудатэ — экономикса реформодо, аба-бан гурбадахи табан жэлэй түсбэе табилга, экономико тогтууртай һайн болгохо зо-рилготой хэмжээндэ аба-га хабаттай байна.

Нэгдэхини. Экономикса реформы хөгжөөх хэргэ за-мууды бэдэрлэгдэ ханданхы-гаа үрда тэз нимэ юмэни тухай элэхы хөснөб. Прави-тельствын һангын ёһоор, экономикса шидэхэлгэдэ, дэ-догсохо тухай дурдал-хууд яһы тааруулаа. Угэдэһада, реформодо арга-жа, хуушанай хэргилгэһэн зо-хилголгын гуримда тэрэни бу-сажа болонхой. Энэ зам холин хараагүй байна. Ямар-шы ушарта тэрэ маандые тү-бэг бэрхээшэлэ оруула бшуу. Экономикса реформодо он-доо юмэн хайжэгүй.

Мүнөө реформы хөгжөө-хын элэбэ түхэл маягуд тухай элэбэ. Иимэ гурбан түхэл мая-г элэбэ зүбшэн эхэлгэдэ һэн. Ямар замаар дабылтай гэ-шэ гэжэ шэлэхэ ушартай бо-лообид. Ажамы эрхилгэһэн зарим хубяры һайжаруула, бага бэлхэнээр үргаше да-былтай гүй, али шухала хэрэгтэй эрхэ байдл болон илөө эхэ-дэ зүйлүүдэ байтуулайгүй, дэлгүүрэй хэрэгүүдэй шажма оролотой гү? Эдэ зоюулаа бу-руушагдаа һэн.

Эдэ бүгдэһэн аша үр-дэһэ абаһын тула экономик-са хубилтануудай хэрэгы хурдаха гэшэ сэдхэл тэ-тама, байгаа һэн. Гэбшэе мууруу һанал бололотой мэргэ-лэлтэдэ, эрдэмтэдэ, ажал абуулгачид бүлгүүдэдэ элэ хөвөрдөө хэзэ програм-мы бэлдэхэ үдөөр хөрөөлө һэмдэ. Тэдэни оруулан ду-рдалганууд элэбэ аба бэ-һаа, шалтангенин. Программа дээрэ худалтэ үедэ элэбэ гор-итой хубин харада абһан байба. Гэбшэе тон арасла-дэй дурдалганууды эрэнэй дунда бин һэн. Эдэ бүгдэе правительство зүбшөөрөө элэ дурадхалнууды ойгуу-лын тула тэдэни заримың дурадхалы.

Үмсэн зөөр, тэрэ тоодо га-рмы үмсэдөө абалгы тог-тоохо; гүрэнэй зөөриин үргэн хэм-жээгэр хун зондо таража хэгдэхэ, тэрэ тоодо бага ба дун-дүү хэмжээндэ предприти-нууды худалдаха; картонча системэ дэри тог-тоохо; хэмжээһэн доошолуула, мүн-шэй реформо хэгдэ; 1990—1991 онууды урһа-ламжаныуды үгэлтэ зоос-оно, нөөсэлгын дэбтүрнүүдэ һарадаа 25—50 түрхэгөөр дээшэ бэрхээшэ эрхэ-тэдэ зүбшөөх; 6 үдэртэй худалмэрини не-дэлдэ орохо; зарим нотагууды ба һал-баринууды онсо байдал тогтоо-хо; улаадахи гурбан жэлэй ту-гасаа соо жэлэй амжалтануудай болонсоо 2 недели хүр-тэр хивэрлэхэ гэжэ мэтэ.

Эдэ асуудалууды зариман хангабид гэжэ тэдэни удһың тайбарилгында үрда хэлэхэ эрэгтэйб. Юуб бэбэ, арбан гурбадахи табан жэлдэ эконо-микса хөгжөөлгын шатанууды тэрэни хөгжлээ таһаруулай холбоотой гэшэ.

Тэрэни гол шажмэ ямар бэ? Социальна һалбарид ажал хэрэгүүдэ үндэһөөр һай-жаруула, хүнүүдэй шухала эрилтэ хэрэгсэлүүдэ хан-гаха, энэ талаар түрүүшын элэ-жээндэ зорилгонууды хурдан түргэөөр шидэхэ талаар шэлүүлгэдэһэн байгууламжы-урһаламын шажмэй бүлэг асары эхэ хэмжээ абуулганууды хойшолоулашгүйгөөр бэл-тхүүлгэ шухала. Иимэ тусхай зорилготой ажилдуулан, мүн зонинэ элэ хоолой зүйлүүд-ээр, промишленда элэ бэр-хээгэр, амануудай талаар, гэр байрар хангаха, элуурны хангалтағы хөгжөөхөөр, ажа-лай эрхэ байдлы һайжаруу-лаха, оршон тойрхони хэ-рэгсэл хангалтаар хара-лагдана.

Энэни тула арбан гурба-дахы түсбэтэ табан жэлэй тү-рүүшын жэлүүдтэ хэрэгсэлмэ-дэ, үйлдэ-ринүүдэ хабаргүй ба-рилгада хэрэгсэлгэдэ нацио-нальна доходоо нөөснүүдэй хубиты 89—90 процент хүр-тэр дээшлүүлгээр хараа-лагдана. Энэ хубиты үдэн сар соо иимэ үндэһэ дээдэ хэмжээндэ байлалга үйлдэ-рини нөөснүүдэ мүнгэ зөө-рине эрхэ хивэрлэхэ, эсэсэй эсэстэ арадай нуудал бай-далы сөөлдөн һайжаруула арга боломжонууды бага бол-гохо байна. Тимэһээ арбан гурбадахы түсбэтэ табан жэлэй савһанхы үдэһэ дурсагдаһан хубиты 87—88 процент хүр-тэр доошолуулаар хөрөөл-гана.

Гурбадахы. Экономико тогтууртай һайн болгохо хэм-жээндэ шэлжэ ололо, тэдэ-ни бэлтхүүлгын шатанууды тодорхойлоло экономикса реформы хөгжөөлгэдэ, ара-дай ажамы тэнсүүрилгэдэ ян-таар болгодохо байна.

Нэн түрүүн тогтууртай һайн болгохо хэмжээндэ ямар шажмэй байһан тухай хэлэ-бэ. Ажабтар шухала үдэ шөнө-ртэй энэ худалмэри хабара-ды хөснөн бүхы хүнүүдтэй, тэрэ тоодо ёһо буса худал-мэри үлөөлгөһэдтэй, гажа буруу һанал бололотой мэргэ-лэлтэдэ, эрдэмтэдэ, ажал абуулгачид бүлгүүдэдэ элэ хөвөрдөө хэзэ програм-мы бэлдэхэ үдөөр хөрөөлө һэмдэ. Тэдэни оруулан ду-рдалганууд элэбэ аба бэ-һаа, шалтангенин. Программа дээрэ худалтэ үедэ элэбэ гор-итой хубин харада абһан байба. Гэбшэе тон арасла-дэй дурдалганууды эрэнэй дунда бин һэн. Эдэ бүгдэе правительство зүбшөөрөө элэ дурадхалнууды ойгуу-лын тула тэдэни заримың дурадхалы.

Үмсэн зөөр, тэрэ тоодо га-рмы үмсэдөө абалгы тог-тоохо; гүрэнэй зөөриин үргэн хэм-жээгэр хун зондо таража хэгдэхэ, тэрэ тоодо бага ба дун-дүү хэмжээндэ предприти-нууды худалдаха; картонча системэ дэри тог-тоохо; хэмжээһэн доошолуула, мүн-шэй реформо хэгдэ; 1990—1991 онууды урһа-ламжаныуды үгэлтэ зоос-оно, нөөсэлгын дэбтүрнүүдэ һарадаа 25—50 түрхэгөөр дээшэ бэрхээшэ эрхэ-тэдэ зүбшөөх; 6 үдэртэй худалмэрини не-дэлдэ орохо; зарим нотагууды ба һал-баринууды онсо байдал тогтоо-хо; улаадахи гурбан жэлэй ту-гасаа соо жэлэй амжалтануудай болонсоо 2 недели хүр-тэр хивэрлэхэ гэжэ мэтэ.

Эдэ асуудалууды зариман хангабид гэжэ тэдэни удһың тайбарилгында үрда хэлэхэ эрэгтэйб. Юуб бэбэ, арбан гурбадахи табан жэлдэ эконо-микса хөгжөөлгын шатанууды тэрэни хөгжлээ таһаруулай холбоотой гэшэ.

Түрүүшын шатада 1990—1992 онууд оршо. Энэ үгэ-саада ажамын шэһэ системн хуулин ба нормативна үндэ-һэ һури зоогөдохо, социаль-но-экономикса эхэ хэмжээ абуулганууд нэгэ доро бо-луулгэдэһэн байна. Арадай ажамы гуримшуулашгүй хэм-жээндэ эдэ бүгдэ тааруу-гаа зохиудулагдаха эрэгтэйб.

Зөөри, гээр, налогой ним-тэ нэгэн гурим социаль пред-прити тухай үнэлэ табига хуулин документууды ой-гон сөгтэ баталан абаха. Ма-нын сакта баталан абаха. Ма-нын экономикса байдлада тэ-дэни нутаар бэлтхүүлгэдэ, бодото үлөөр үзүүлгын, ёһо-тойгөөр бэлтхүүлгэдэ хилжин тула шухала бүхы юмэ хэг-хэрэгтэй. Энэни эхэ орбо хэрэг, юуб гэбэл, гансые арадай ажамы бэш, мүн бү-хы обшес-тые дайна. Эдэ хуулинуд соо харавагдаһан

үдэ дараалан хүжөөгдэжэ эхилэхэ байна. Арадай ажамы хүтэлбэр-лгын экономикса арга оло-нууд хоёрдохи шатада эгээл үргэөөр хүсэндөө оруула-гда, зөөриин үндэһэ һуриин хубилганай үндэһөөр, газары хэрэгсэлгэдэ, арандэ, социаль предпритиин үтэ-рлэ дээшлүүлгэдэ, налог та-рари тооголодо эдбхээгээр хабардаха эрэгтэйб.

Иимэ хандаса экономико хөгжөөлгын түрүүшын элэ-жээндэ зорилгонууды шидэхэ талаар хойшолоулашгүй шух-ала хэмжээндэ аба, удаан болзорой стратегикса дурадхалнууды ажамын бай-гуулантын тон шэһэ түхэл шэ-жэ тодорхойно арга олоһон дурадхалнууды бэлтхүүл-гэла таарамжтай эрхэ байдал байгуула.

Энэ түхэл шажмын үндэһэ һури ямар байха гэшэб. тэрэ-нэй үндэһэ һуриин юун та-бигдахаб гэжэ тодорхойло гэшэ онсо шухала аба ша-нэртэй. Нэн түрүүн элэниг зөөриин түхэл шажмунуудэй элэбэ аба байла, тэдэни элэбэ элэбэ эрхэ, мүрөөсөн гэжэ мэтэн зүйлүүд болон. Энэ асуудалар правитель-ствын баримталда хара бодол толилогдоһон зөөри тухай Ху-лиин проектэй буримчлан зо-хиудулагда.

Дэлгүүр хондоо ажамы эрх-илгэһэн шэһэ ондоо аргын үшөө нэгэ шухала зүйл болон. Гүр-нэй түрлэ гуримшуула һай-жаруулаһы таардуулан, тэрэ-нине нийтэн үйлдэ-риндэ хабардашадэй аша гэр эхэл-тэй ажал абуулгачы хангалда эрхэнтэй элэбэ болгохо зо-ринго табигдана.

Эдэ бүгдэ түсбэлгэһөө, экономикса гүрэнэй зүлөө тогтууртай һайн болгохохо араснабд гэһэн удаатай гү? Угы юм абэ баа. Гүрэнэй та-лаһа гуримшуула мүнөө гол түлэб хуулинүүдэ, экономик-са олол арганууды юмэниг сөнүгүдэ, налог табарин-нууды, урһаламанууды тү-шэлгэ ёһотой. Нимэ нэгэн налогой гурим тухай, Банк-нууд тухай, Урһаламан ажал абуула тухай ба шидэхэлгэдэ һайн социализмын эрхэ байдла арадай ажамыда гүр-нэй зүлөө асары эхэ эконо-микса үүсгэ шухала үзүүлгэ ёһотой зүлөө хуулин хуулинүүдэ, экономикса олол арганууды юмэниг сөнүгүдэ, налог табарин-нууды, урһаламанууды тү-шэлгэ ёһотой. Нимэ нэгэн налогой гурим тухай, Банк-нууд тухай, Урһаламан ажал абуула тухай ба шидэхэлгэдэ һайн социализмын эрхэ байдла арадай ажамыда гүр-нэй зүлөө асары эхэ эконо-микса үүсгэ шухала үзүүлгэ ёһотой зүлөө хуулин хуулинүүдэ, экономикса олол арганууды юмэниг сөнүгүдэ, налог табарин-нууды, урһаламанууды тү-шэлгэ ёһотой. Нимэ нэгэн налогой гурим тухай, Банк-нууд тухай, Урһаламан ажал абуула тухай ба шидэхэлгэдэ һайн социализмын эрхэ байдла арадай ажамыда гүр-нэй зүлөө асары эхэ эконо-микса үүсгэ шухала үзүүлгэ ёһотой зүлөө хуулин хуулинүүдэ, экономикса олол арганууды юмэниг сөнүгүдэ, налог табарин-нууды, урһаламанууды тү-шэлгэ ёһотой. Нимэ нэгэн налогой гурим тухай, Банк-нууд тухай, Урһаламан ажал абуула тухай ба шидэхэлгэдэ һайн социализмын эрхэ байдла арадай ажамыда гүр-нэй зүлөө асары эхэ эконо-микса үүсгэ шухала үзүүлгэ ёһотой зүлөө хуулин хуулинүүдэ, экономикса олол арганууды юмэниг сөнүгүдэ, налог табарин-нууды, урһаламанууды тү-шэлгэ ёһотой.

Социальна лаб хангалтануудай гурим хадаа ажамы эрх-илгэһэн шэһэ түхэл маягы хөгжөөлгэдэ тон шухала үдэ-жэ шөнөртэй юм. Имгалтэ эрх-тэди социальна талаһаы дэмжээ, хангалта талаар шэг-лүүлгэдэһэн гүрэнэй гүнзгэ-рөөр бодомжолоһон хүсэн түгэс политикатай таһаруулай холбоотой байхада, дэлгүүрэй экономико социализмын эрхэ байдла таарамжтай байжа шадхал. Эндэ сөөлтэ, али бүхы талаһаа хүгжээһэн тула, ажал хэзэ эрхүүдэһэн бэл-тхүүлгын тула, обшес-тын ажал хэзэ аргагүй ветеранууды ба һайнабид, үнхөөрөө тэнсүү-рилгэ, сүүлтэ экономикса хөгжлээ хадаа тэрэни шуха-ла шажмэ болонхо эрэгтэйб.

Социальна лаб хангалтануудай гурим хадаа ажамы эрх-илгэһэн шэһэ түхэл маягы хөгжөөлгэдэ тон шухала үдэ-жэ шөнөртэй юм. Имгалтэ эрх-тэди социальна талаһаы дэмжээ, хангалта талаар шэг-лүүлгэдэһэн гүрэнэй гүнзгэ-рөөр бодомжолоһон хүсэн түгэс политикатай таһаруулай холбоотой байхада, дэлгүүрэй экономико социализмын эрхэ байдла таарамжтай байжа шадхал. Эндэ сөөлтэ, али бүхы талаһаа хүгжээһэн тула, ажал хэзэ эрхүүдэһэн бэл-тхүүлгын тула, обшес-тын ажал хэзэ аргагүй ветеранууды ба һайнабид, үнхөөрөө тэнсүү-рилгэ, сүүлтэ экономикса хөгжлээ хадаа тэрэни шуха-ла шажмэ болонхо эрэгтэйб.

Социальна лаб хангалтануудай гурим хадаа ажамы эрх-илгэһэн шэһэ түхэл маягы хөгжөөлгэдэ тон шухала үдэ-жэ шөнөртэй юм. Имгалтэ эрх-тэди социальна талаһаы дэмжээ, хангалта талаар шэг-лүүлгэдэһэн гүрэнэй гүнзгэ-рөөр бодомжолоһон хүсэн түгэс политикатай таһаруулай холбоотой байхада, дэлгүүрэй экономико социализмын эрхэ байдла таарамжтай байжа шадхал. Эндэ сөөлтэ, али бүхы талаһаа хүгжээһэн тула, ажал хэзэ эрхүүдэһэн бэл-тхүүлгын тула, обшес-тын ажал хэзэ аргагүй ветеранууды ба һайнабид, үнхөөрөө тэнсүү-рилгэ, сүүлтэ экономикса хөгжлээ хадаа тэрэни шуха-ла шажмэ болонхо эрэгтэйб.

Социальна лаб хангалтануудай гурим хадаа ажамы эрх-илгэһэн шэһэ түхэл маягы хөгжөөлгэдэ тон шухала үдэ-жэ шөнөртэй юм. Имгалтэ эрх-тэди социальна талаһаы дэмжээ, хангалта талаар шэг-лүүлгэдэһэн гүрэнэй гүнзгэ-рөөр бодомжолоһон хүсэн түгэс политикатай таһаруулай холбоотой байхада, дэлгүүрэй экономико социализмын эрхэ байдла таарамжтай байжа шадхал. Эндэ сөөлтэ, али бүхы талаһаа хүгжээһэн тула, ажал хэзэ эрхүүдэһэн бэл-тхүүлгын тула, обшес-тын ажал хэзэ аргагүй ветеранууды ба һайнабид, үнхөөрөө тэнсүү-рилгэ, сүүлтэ экономикса хөгжлээ хадаа тэрэни шуха-ла шажмэ болонхо эрэгтэйб.

зүйлүүдэе тон болон бо-лзорто бөлүүлгэе хангахын ту-ла орон дотор шухала эрхэ хэрэгсэлүүд байгуулагдаха эрэг-тэйб.

Тодорхой хэмжээ абуула-нуудай дундаһа налог тохохо нимэ нэгэн гурим бөлүүлгэе ба сөнүгүдэй бүрдэлэй ре-формые онсолон тэмдэглэхэ байнаб. Эдэ хоёр шухала асуу-далнууды шидэхэйгөөр эконо-микса реформо д

СССР-эй Арагай генутагуудай хоёрдохи съезд

СССР-эй Арадай депутатуудай хоёрдохи съезд дээрэ Н. И. РЫЖКОВОЙ хэһэн элидхэл

[Түгээсэл. Экинникь 2-3-дахи ноуруудта.]

Тинхээдэ машина бүтээлгын болон болбосоруулгын хэлбэрүүдэд продукцияг хэрэглэж, өмчлөхтэй үндэстэн шугалаа хэлбэрүүдэд тогтоодогон гүрэнэй захирал хэмжээнтэйгээр тааруулагдаха хангадаг.

Нөөснүүдэ хуваалгын лимитүүд гүрэнэй захирал хэмжээг үйлдэбэрлэгдэдэг продукцияда тогтоохо гэжэ онсо тэмдэглэхэ шухала. Бүхү бүгдэнь сүлөөтэ худалдаа наймаанай гурмаар худалдагдадаг ба худалдан абтадаг. Энэниие үйлдэбэрлэгшэдые, хэрэглэгшэдые ойлого ээргэти.

Тээд гүрэнэй захирал бүридхэлгэ-шухала асуудалын минн л нэгэ талам мүн гэсшэ. Нүгөөдэ, мүн л шухала болон тон хурсан-тэрэннэе предпринятиудай өөрөөгөө түсэ-бүгдэ дүрүн хэмжээгээр оруулаха ба дүргэлтэн журман. Эндэний эрхэ байдал би-рагуй байна. Экономическа та-лар бээ даангай байдал гүр-эн баһа үндэр харюусалга гэ-жэ мэрхэа ёһогүй. Тээд гүр-эн харюусалга мүнөө үгы бай-наар.

Ушар тинмээдэ бүри 1990 он-хо хошоо предпринятиудай амаршэ үндэһгүйгөөр гүр-энэй захил абахаар арсанайн түлөө хэлэлтэн дүрүнүүдэе зохибо нэбтэрүүлхэ дүрэдхал оруулагдана, тинхээдэ-гол шух-алан хэһэдэ, тэрэннэе хэр-эглэмжын (ажамын тоосоной олоо оршын) жасаһа хэмжээ абаха шухала. Энэл ушарта коллектив обществын эрилтэе хангамын түлөө экономическа харюусалгааа эли тодоор мэд-дэхэ болно бии.

Нүхэдүүл 1990-1992 онуудта экономическа хайжаруулгын нийтэ программын хүбин оройной ва-люта оршон байдале хайжаруу-лаа болно.

Эдэ жэлүүдэдэ гадаадын үрмэдэ оронуудта эд бараа худал-дале болон худалдажа абалге-ые хубилган шэнэжээдэ эхил-хэ, гадаадын экономическа ажал ябуулгые эрхилхэ ба ху-тэлбэрлэхэ бүхэ системые ш-нэжээдэ, СССР-ые дэлхэй аж-амын үргэн харилсаануудта эдэ-б-

хитэйгээр, оруула эрхэ бай-дал зохиоо болно.

Валюта тэнсүүлгын дутаг-дал, ондоогоор хэлэхэдэ ва-люта гаргашануудай валюта олоо оршоохо гэж байһан ушар онсо тон аюулай, хандаргай дутагдал гэжэ тэмдэглэхэ хэ-рэгтэй. Тэрэннэе түлэхэ, гурим-шуулаа гэсшэ үрлөөр абаһа-найгаа түлөө гэж процент тү-лээгтэй, мүнхэнэй үнэ сэнгэй буулгагай холбоотой.

Эхэ эхэ хэмжээгээр гадаа-дын үрлөөр абаһа-найгаа түл-дөһөн оронуудта тохоло-дон байха-урьһаламжа үр-лэн оруулаха экономическа болон политическа талаар дү-дидангай байдалаа оруулааг.

Имагтал энэл ушарһаа бин болон шухала асуудалуудые шидхээдэ түлөө гадаадын ор-онуудһаа эд бараа хээр худал-дажа абаха дүрэдхалуудта правительство болгоомжотой-гоор хандадаг. Энэ тон тэн-сүүлти, гүнзгээр бодом-жологдоһон политика хэрэгтэй.

Нн түрүүн СССР-тэ ашаг үрэйгөөр үйлдэбэрлэгдэхэ продукциян зүйлүүдэе худал-дан абалге эрнд хороохо хэмжээндэ хэрэгтэй. Энэ хара металай прокат, сорго хо-олоонууде, сарһа болон хи-мическа продукциян зарим зүйлүүдэе худалдан абалгада хабаатай. Обрын жэлүүдэ тэ-дэниие худалдан абалга хоёр дахин хороогодоор хараал-даг. Мүн баһа түбөөе гарга-дадаг валюта түбэрнүүдэе эрнд бага болгоор хараал-даг. Энэ программын гол шух-ала зүйлүүдэе нэгэн хэһэдэ, худалдажа абаһан түхээ-рлэгнүүдэе ашагалгые гурим-тай болгоо шухала.

Оройной валюта байдале хайжаруулгын гол шухала зорилгоо гадаадын оронуудта худалдажа гүжөөжэ, түхээд эд худалдажа шэглэһе дабаха шух-ала.

Холын хараата түсэб соо гол ахарлар түхээд эд болон по-лифабрикаудые гүнзгээр бодом-жолоо шэнэжээдэ гүжөөжэ, түхээд эд худалдажа шэглэһе дабаха шух-ала.

Холын хараата түсэб соо гол ахарлар түхээд эд болон по-лифабрикаудые гүнзгээр бодом-жолоо шэнэжээдэ гүжөөжэ, түхээд эд худалдажа шэглэһе дабаха шух-ала.

рэлгэнүүдэ болон бусад зүйл-нүүдэ гадаадын оронуудта үр-лөөр худалдажа талаар то-дорхой хэмжээндэ бэлүүлгэ-дэхээр хараалагдана.

Предпринятиудые валютын талаар өөрыгөө хангаха гурим-муудта удаа дараалан оруулаха зорилготойгоор-энэний ма-най эрид хатуу хараа шэглэл —1991 онһоо тэдэний валютна хэмжээндэ байгуулгын шэнэ гурим нэбтэрүүлгэдээр хара-лагдана. Тинхээдэ, тэдэниие талһаа үгэхэ хэмжээниин га-даадаа худалдагаһан про-дукциян хэмжээндэ ба бүри-длөө сэхэ дүлдэдаха ээргэ-ти.

Манай гадаадын экономическа харилсаануудта социалистик оронууд, нн түрүүн СЭВ-эй оронууд шухала һуури ээлдэг. Мүнөө үедэ тэдэнтэй харил-саанууде гүжөөжээдэ үсөөн бэш бэрхшээлүүдэ тохоло-дон, тэдэнтэй гол түлэб харил-саануудай оһонь аргын нари-жуулагдагуй байһанһаа эхилэти. Мүнөө бид энэ асуудал шид-дэхэ харьһаа хэмжээндэ хара-ата шэглэл оюн болоноб хэ-рэхэдэ, СЭВ-эй оронуудай нэг-дэмэл дэлгүүр байгуулаха шух-ала. 1991 онһоо эхилэ тэдэнтэй худалдаа наймаа эрхил-дэхэ харилсаанууда мүнөө үе-ын дэлхэн сэнгүүдэ оруулаха, тоосоннууде сүлөөтэ өһоор үлэсхоорондын валютар хэрэ-дуралда оруулагдана.

Нүхэдүүл 1990-1992 онуудта экономика хайжаруулаха та-лаар манай үйлэ хэрэгүүдэй тактикада хабаатай шухала хэм-жээндэ үйлдэбэрлэгн, өөлдөө өөлдөө мүнхэн зөөрөөр хангамын гуримда орохо аб-дал болно.

Хөөрдохөөр, эрхэ табан жэ-лэй онсо илгэнүүдэе нэгэн оюн болоноб гэхэдэ түбэй болон союзна республиканиуд ху-орондох, мүн нотогай засагай зургануудай хоорон-дох шэнэ харилсаанууд, 1991 онһоо хошоо өөлдөө өөлдөө-гоо хутэлбэрлэгн, өөлдөө өөлдөө мүнхэн зөөрөөр хангамын гуримда орохо аб-дал болно.

1990 ондо хизаарнуудай, областнуудай, национальн байгууламжаниудай, зарим республиканиудта районудай харилсаа холбоонуудайгаа онһоо союзна республиканиуд зохион бүридүүлэхэ ёһотой. Республиканиуд болон но-ягтай Советуудай бээ даһан байдале үргэдэгдэхэ бээ да-һан предпринятиудые гүж-өөжээдэ хамта бэлүүлгэхэ хэрэгтэй.

Экономическа шорон суули-нуудай хүсээдөө оршоо бай-дале табан жэлэй түсэбэй баримтанууд предпринтиуну-дээр, нотагуудай болон союз-на республиканиудай проек-тиудээр тодорхойлодохо юм.

Гурбадагшэ түсэб зохиолон методологие шэнээр хара-жа урэхэдэ, нотагуудай бо-лодо арга болоншүүдэе хара-даа абха, гэр байраар, хү-дээд савд болон яслинуудеар, гургуулинуудеар, элүрне хам-гаалгын эмхи зургануудеар, одэ хоолой болон одэ хо-олой бээд бараагар хэр ээргээр хангаданхайн хара-даа абаха шухала.

миллиард түхэриг болохо юм. Эондо үзүүлэгдэхэ түлэгдэмэл хангалтын хэмжээн 1,6-17 дахин эхэ болодого.

Социально-севодай хэлбэрин материално-техникескэ үндэ-һа һуури горитойгоор бэх-жүүлэгдэхэ гээд хараалагдана. Энэ зорилго туйлахын тулада мүнхэн зөөри һомололгын бү-хэй арга боломжонүүд хэрэг-лэгдэхэ юм. 1991-1995 онууд-та 900 миллион дүрлэжэн метр талмайтай гэр байра ашаглагдаха гээд гү, али 40 шатуу процетээр дээршлээ юм. 4 миллион һууригтай гур-гуулида ороогүй үхүүдүүдэй эмхи зургануудые бариха, ашаглагдаха үгэхэ гээд хара-лагдаха. Үхүүдүүгээр хуруулаха талаар амаралтын болорые гурбан жэл болотор һунехэа гээд абаһан шидэбэрнүүдэе бэлүүлгэнэй болон бусад хэмжээ ябууланууде дүрлэгэнэй ашаар эрхэ табан жэлэй һуур болотор һу-гуулида ороогүй үхүүдүүдэй эмхи зургануудеар зоной хэр-эглэмжэ хангагдаха юм.

Байгша табан жэлдэ 7,8 мил-лион һууригтай эрхэ эрхэ-мэй һуруулинуудай ашагла-гдаха тушаалагдан байгааһаа, эрхэ табан жэлдэ 12 миллион һууригтай һуруулинууде аш-галаар гээд тоолонобди. Ин-гэжэ оройн эрхэ мэй һуруу-линуудай классуудай һурагша-дай тоо тарамжатай хэмжээ-тэй болгоо гээд хараалнабди.

Элүрне хамгаалгые гүж-өөжөһон гол шэглэлүүд оюн болоноб гэхэдэ, тэрэнэй һар-гыны шэглэһе үлэм бэх-жүүлгэ, ажал байдале эмхи-байдале эрхэ байдале медици-нскэ талаһа хандалгые хайжаруу-лаха, нн домоор болон ме-дицинскэ техникээр хангалгые эрнд дээршүүлгэ, физическа һурбан болон спортын үндэ-һа болор бэхжүүлгэ, экологи-ческа аюулгүй байдал хангал-га болно.

Совет хүмүүдэй оюн эдэ-бэрлэхэ үргэжэ байгаа эрхэ эрхэ-мэй хэрэгтэй гээд, дүрлэгэнэй эрхэ хангаха шэһаргай талаар шэнэ арга боломжонүүдэе бин болгохо, бүхэ зоние соводай баялгунууде дэлгээдэ, түгээ-тэй болон национальн үдэе шанартай хөөһөнүүдэе хам-галдаха хабаатай, зоной сүлөө сагаа үнхэрлэгн болон һайн дураний зохибо ажал ябуулгын элдэб ондоо түлэб мөргүдэе гүжөөжөһон тү-лада соводай болон искусствын, кинематографин, хэлбэлэй, теле-харалгын ба радио-дям-жуулгын эмхи зургануудай материално-техникескэ үндэ-һа һууригине ашаалаһан бэх-жүүлгэ талаар эхэ хэмжээндэ а-бха юм. Манай оройн бүхэ ерадуудай соводай ажал-тар эхэ баялгунууде зондөө үлөөхэ болон зохибо өһоор хэрэглэхэ, манай соводай дэл-хэн бүхэ цивилизациятай ашаг үрхэ эхтэйгээр харилсаа та-биге, обществын оюун ухаан болодой үндэһэ һууригине улам багарадаха, манай социалистик Эхэ орондо гуманистичн мөн-дэһэн түлэб бүхэ юмз хэрэ зорилго урдаа табинобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбэй бурилдуулгэ хэм-жээндэ хандадаха, совет үр-хэй материална болон оюун эдэбэрлэхэ эрилтэнүүдэе тү-рүүшын ээлжээндэ хангаха хэр-эгтэй экономическа шэглүүл-гэһэн байха абдал хангагда-ха хэрэгтэй. Правительствон дүрэдхал эрхэ жэлүүдэй программын гол үдэһэн энэ болно. Тинхээдэ СССР-эй Вер-ховный Советэй комиссиунуудай болон комитетуудай дүрэд-халууде, забөрнүүдэе хара-лагдаха абаһан байнобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбэй мимээр хандагдана, совет үр-хэй материална болон оюун эдэбэрлэхэ эрилтэнүүдэе тү-рүүшын ээлжээндэ хангаха хэр-эгтэй экономическа шэглүүл-гэһэн байха абдал хангагда-ха хэрэгтэй. Правительствон дүрэдхал эрхэ жэлүүдэй программын гол үдэһэн энэ болно. Тинхээдэ СССР-эй Вер-ховный Советэй комиссиунуудай болон комитетуудай дүрэд-халууде, забөрнүүдэе хара-лагдаха абаһан байнобди.

Эрхэ табан жэлэй түсэб ба-йдале хайжаруулаха, нн домоор болон ме-дицинскэ техникээр хангалгые эрнд дээршүүлгэ, физическа һурбан болон спортын үндэ-һа болор бэхжүүлгэ, экологи-ческа аюулгүй байдал хангал-га болно.

Совет хүмүүдэй оюн эдэ-бэрлэхэ үргэжэ байгаа эрхэ эрхэ-мэй хэрэгтэй гээд, дүрлэгэнэй эрхэ хангаха шэһаргай талаар шэнэ арга боломжонүүдэе бин болгохо, бүхэ зоние соводай баялгунууде дэлгээдэ, түгээ-тэй болон национальн үдэе шанартай хөөһөнүүдэе хам-галдаха хабаатай, зоной сүлөө сагаа үнхэрлэгн болон һайн дураний зохибо ажал ябуулгын элдэб ондоо түлэб мөргүдэе гүжөөжөһон тү-лада соводай болон искусствын, кинематографин, хэлбэлэй, теле-харалгын ба радио-дям-жуулгын эмхи зургануудай материално-техникескэ үндэ-һа һууригине ашаалаһан бэх-жүүлгэ талаар эхэ хэмжээндэ а-бха юм. Манай оройн бүхэ ерадуудай соводай ажал-тар эхэ баялгунууде зондөө үлөөхэ болон зохибо өһоор хэрэглэхэ, манай соводай дэл-хэн бүхэ цивилизациятай ашаг үрхэ эхтэйгээр харилсаа та-биге, обществын оюун ухаан болодой үндэһэ һууригине улам багарадаха, манай социалистик Эхэ орондо гуманистичн мөн-дэһэн түлэб бүхэ юмз хэрэ зорилго урдаа табинобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбүүдэе бурилдуулгэ хэм-жээндэ хандаха болон энэ талаар баримтадаха страте-гич түлэб мүнөө хэлэхэним.

Эндэһэлгээндэ энэ бүхэ соо шэнэ табан жэлэй түсэбэй бү-хэй философиян үндэһэ барим-тада абаха концептуальна гэр-тэвдэ түлэһе хуруулаха хэрэг-тэй гээд тоолохо байноб.

Арадай анхын хүжэлтэн эрээдүүдэ хандасяа тодор-хойлоо зурраа, нн түрүүн би-хээд нэгэ нимгэ гол асуудал-да харюусаха ёһотойдэй: эрээ-дүйн табан жэлэй онсо зүйл-

нүүдэе бэлүүлгын тулада хэ-ри гүрэнэй мүнхэн зөөри хэр-эглэхэ эдэбэрлэхэ үлэм зур-дале болон арадай ажамын та-ралдаһе ондоо болохо бо-лоно гэсшэбидан?

Ондоогоор хэлэхэдэ, зөөри эдлэгнүн түлэб маагуулай хубилһантай, түбэй эрхүүд-ые нотагуудта дамжуулаһан-тай, дэлгүүрэй харилсаанууд-ай хүжэлтэнэй, арадай ажам-ые социальна гол шэглэлэй болоһонтой болон бусад олоо юмзэнтэй дашарһааһан, эконо-микодо боломо байһан ху-билган шэнэжээдэһэн үйлэ хэр-эгүүдэе харада абаха ёһо-тобди.

Тинхээдэ эхэ эхэ социальна асуудалууде шидхээдэ, бодото амжабайдалһаа холо болохогүй, гүрэнэй арга бо-ломжонүүдэ бодомжотой-гоор сэнгээ, үлүү гарамгаар ярахагүй, тэрэл зуура гар-һан асуудалууде удаа дара-алан шидхээдэ гэсшэ энэл гол эрилтэ болно. Тинхээдэ зуура социальна хубилгал-тануудай хэмжээндэ болон бо-лор, арадай һуудал байдале хайжаруулаха нийтын үйлдэ-рини ашаг үрлэн үргэлтэй сэхэ холбоотой гээд харада абаха хэрэгтэй. Энэ нэгдэ-хээр.

Хөөрдохөөр, эрхэ табан жэ-лэй онсо илгэнүүдэе нэгэн оюн болоноб гэхэдэ түбэй болон союзна республиканиуд ху-орондох, мүн нотогай засагай зургануудай хоорон-дох шэнэ харилсаанууд, 1991 онһоо хошоо өөлдөө өөлдөө-гоо хутэлбэрлэгн, өөлдөө өөлдөө мүнхэн зөөрөөр хангамын гуримда орохо аб-дал болно.

1990 ондо хизаарнуудай, областнуудай, национальн байгууламжаниудай, зарим республиканиудта районудай харилсаа холбоонуудайгаа онһоо союзна республиканиуд зохион бүридүүлэхэ ёһотой. Республиканиуд болон но-ягтай Советуудай бээ даһан байдале үргэдэгдэхэ бээ да-һан предпринятиудые гүж-өөжээдэ хамта бэлүүлгэхэ хэрэгтэй.

Экономическа шорон суули-нуудай хүсээдөө оршоо бай-дале табан жэлэй түсэбэй баримтанууд предпринтиуну-дээр, нотагуудай болон союз-на республиканиудай проек-тиудээр тодорхойлодохо юм.

Гурбадагшэ түсэб зохиолон методологие шэнээр хара-жа урэхэдэ, нотагуудай бо-лодо арга болоншүүдэе хара-даа абха, гэр байраар, хү-дээд савд болон яслинуудеар, гургуулинуудеар, элүрне хам-гаалгын эмхи зургануудеар, одэ хоолой болон одэ хо-олой бээд бараагар хэр ээргээр хангаданхайн хара-даа абаха шухала.

Түсэблэгын программо-зла-лан шууд онс арга мүн л өөрынгөө бата һуури ээлэхэ ёһотой. Энэ хедэа залуушуу-лай, эхээрнүүдэй байдале хайжаруулаха, гэр бүлүн, эхэ-нүүдэй болон Сага найһанэй эр-хэнииде хамгаалгын асуудал-нууде программанууде зохи-лодоогоо сэхэ хабаатай.

Дүрбэдэһээр, экологическэ политикайн эдэбэрлэгэнэй зо-хиолуудын, арадай эрилтэ тү-сэбтэ табидаг эрхлэнүүдэ улам шэнэ болно. Мүнөө үе-дэ корото бодосундай тон хэрэ сугларада байһан гэр-ээрнүүдэ оршон тойрхын байгалиин байдале гурим-шуула талаар арбан гурбада-гшэ табан жэл шидхээдэ шата болохо ёһотой. Экологическа талаһаа аюулгүй, шэнэ техно-логичнууде болон түхээрлэг-нүүдэе бин болгоһон, энэ һанбарда шэнэжээдэ хэлгын эрхэнтэй үндэһэ һуури бэх-жүүлгын асуудалууде би түрүүшын ээлжээндэ таби-набайн. Энэнтэй хамта бай-галиин нөөсэ баялгунууде, илагшаа һөөрөө һэргээдэгдэ-гүй баялгунууде хэрэгтэй болоод байна.

Эрхэ табан жэлэй түсэб ба-йдале хайжаруулаха, нн домоор болон ме-дицинскэ техникээр хангалгые эрнд дээршүүлгэ, физическа һурбан болон спортын үндэ-һа болор бэхжүүлгэ, экологи-ческа аюулгүй байдал хангал-га болно.

Совет хүмүүдэй оюн эдэ-бэрлэхэ үргэжэ байгаа эрхэ эрхэ-мэй хэрэгтэй гээд, дүрлэгэнэй эрхэ хангаха шэһаргай талаар шэнэ арга боломжонүүдэе бин болгохо, бүхэ зоние соводай баялгунууде дэлгээдэ, түгээ-тэй болон национальн үдэе шанартай хөөһөнүүдэе хам-галдаха хабаатай, зоной сүлөө сагаа үнхэрлэгн болон һайн дураний зохибо ажал ябуулгын элдэб ондоо түлэб мөргүдэе гүжөөжөһон тү-лада соводай болон искусствын, кинематографин, хэлбэлэй, теле-харалгын ба радио-дям-жуулгын эмхи зургануудай материално-техникескэ үндэ-һа һууригине ашаалаһан бэх-жүүлгэ талаар эхэ хэмжээндэ а-бха юм. Манай оройн бүхэ ерадуудай соводай ажал-тар эхэ баялгунууде зондөө үлөөхэ болон зохибо өһоор хэрэглэхэ, манай соводай дэл-хэн бүхэ цивилизациятай ашаг үрхэ эхтэйгээр харилсаа та-биге, обществын оюун ухаан болодой үндэһэ һууригине улам багарадаха, манай социалистик Эхэ орондо гуманистичн мөн-дэһэн түлэб бүхэ юмз хэрэ зорилго урдаа табинобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбэй бурилдуулгэ хэм-жээндэ хандадаха, совет үр-хэй материална болон оюун эдэбэрлэхэ эрилтэнүүдэе тү-рүүшын ээлжээндэ хангаха хэр-эгтэй экономическа шэглүүл-гэһэн байха абдал хангагда-ха хэрэгтэй. Правительствон дүрэдхал эрхэ жэлүүдэй программын гол үдэһэн энэ болно. Тинхээдэ СССР-эй Вер-ховный Советэй комиссиунуудай болон комитетуудай дүрэд-халууде, забөрнүүдэе хара-лагдаха абаһан байнобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбэй мимээр хандагдана, совет үр-хэй материална болон оюун эдэбэрлэхэ эрилтэнүүдэе тү-рүүшын ээлжээндэ хангаха хэр-эгтэй экономическа шэглүүл-гэһэн байха абдал хангагда-ха хэрэгтэй. Правительствон дүрэдхал эрхэ жэлүүдэй программын гол үдэһэн энэ болно. Тинхээдэ СССР-эй Вер-ховный Советэй комиссиунуудай болон комитетуудай дүрэд-халууде, забөрнүүдэе хара-лагдаха абаһан байнобди.

Эрхэ табан жэлэй түсэб ба-йдале хайжаруулаха, нн домоор болон ме-дицинскэ техникээр хангалгые эрнд дээршүүлгэ, физическа һурбан болон спортын үндэ-һа болор бэхжүүлгэ, экологи-ческа аюулгүй байдал хангал-га болно.

Совет хүмүүдэй оюн эдэ-бэрлэхэ үргэжэ байгаа эрхэ эрхэ-мэй хэрэгтэй гээд, дүрлэгэнэй эрхэ хангаха шэһаргай талаар шэнэ арга боломжонүүдэе бин болгохо, бүхэ зоние соводай баялгунууде дэлгээдэ, түгээ-тэй болон национальн үдэе шанартай хөөһөнүүдэе хам-галдаха хабаатай, зоной сүлөө сагаа үнхэрлэгн болон һайн дураний зохибо ажал ябуулгын элдэб ондоо түлэб мөргүдэе гүжөөжөһон тү-лада соводай болон искусствын, кинематографин, хэлбэлэй, теле-харалгын ба радио-дям-жуулгын эмхи зургануудай материално-техникескэ үндэ-һа һууригине ашаалаһан бэх-жүүлгэ талаар эхэ хэмжээндэ а-бха юм. Манай оройн бүхэ ерадуудай соводай ажал-тар эхэ баялгунууде зондөө үлөөхэ болон зохибо өһоор хэрэглэхэ, манай соводай дэл-хэн бүхэ цивилизациятай ашаг үрхэ эхтэйгээр харилсаа та-биге, обществын оюун ухаан болодой үндэһэ һууригине улам багарадаха, манай социалистик Эхэ орондо гуманистичн мөн-дэһэн түлэб бүхэ юмз хэрэ зорилго урдаа табинобди.

Арбан гурбадагшэ табан жэ-лэй түсэбэй бурилдуулгэ хэм-жээндэ хандадаха, совет үр-хэй материална болон оюун эдэбэрлэхэ эрилтэнүүдэе тү-рүүшын ээлжээндэ хангаха хэр-эгтэй экономическа шэглүүл-гэһэн байха абдал хангагда-ха хэрэгтэй. Правительствон дүрэдхал эрхэ жэлүүдэй программын гол үдэһэн энэ болно. Тинхээдэ СССР-эй Вер-ховный Советэй комиссиунуудай болон комитетуудай дүрэд-халууде, забөрнүүдэе хара-лагдаха абаһан байнобди.

Ушар тинмээдэ бүри 1990 он-хо хошоо предпринятиудай амаршэ үндэһгүйгөөр гүр-энэй захил абахаар арсанайн түлөө хэлэлтэн дүрүнүүдэе зохибо нэбтэрүүлхэ дүрэдхал оруулагдана, тинхээдэ-гол шух-алан хэһэдэ, тэрэннэе хэр-эглэмжын (ажамын тоосоной олоо оршын) жасаһа хэмжээ абаха шухала. Энэл ушарта коллектив обществын эрилтэе хангамын түлөө экономическа харюусалгааа эли тодоор мэд-дэхэ болно бии.

Нүхэдүүл 1990-1992 онуудта экономическа хайжаруулгын нийтэ программын хүбин оройной ва-люта оршон байдале хайжаруу-лаа болно.

Эдэ жэлүүдэдэ гадаадын үрмэдэ оронуудта эд бараа худал-дале болон худалдажа абалге-ые хубилган шэнэжээдэ эхил-хэ, гадаадын экономическа ажал ябуулгые эрхилхэ ба ху-тэлбэрлэхэ бүхэ системые ш-нэжээдэ, СССР-ые дэлхэй аж-амын үргэн харилсаануудта эдэ-б-

рэлгэнүүдэ болон бусад зүйл-нүүдэ гадаадын оронуудта үр-лөөр худалдажа талаар то-дорхой хэмжээндэ бэлүүлгэ-дэхээр хараалагдана.

Предпринятиудые валютын талаар өөрыгөө хангаха гурим-муудта удаа дараалан оруулаха зорилготойгоор-энэний ма-най эрид хатуу хараа шэглэл —1991 онһоо тэдэний валютна хэмжээндэ байгуулгын шэнэ гурим нэбтэрүүлгэдээр хара-лагдана. Тинхээдэ, тэдэниие талһаа үгэхэ хэмжээниин га-даадаа худалдагаһан про-дукциян хэмжээндэ ба бүри-длөө сэхэ дүлдэдаха ээргэ-ти.

Манай гадаадын экономическа харилсаануудта социалистик оронууд, нн түрүүн СЭВ-эй оронууд шухала һуури ээлдэг. Мүнөө үедэ тэдэнтэй харил-саанууде гүжөөжээдэ үсөөн бэш бэрхшээлүүдэ тохоло-дон, тэдэнтэй гол түлэб харил-саануудай оһонь аргын нари-жуулагдагуй байһанһаа эхилэти. Мүнөө бид энэ асуудал шид-дэхэ харьһаа хэмжээндэ хара-рата шэглэл оюн болоноб хэ-рэхэдэ, СЭВ-эй оронуудай нэг-дэмэл дэлгүүр байгуулаха шух-ала. 1991 онһоо эхилэ тэдэнтэй худалдаа наймаа эрхил-дэхэ харилсаанууда мүнөө үе-ын дэлхэн сэнгүүдэ оруулаха, тоосоннууде сүлөөтэ өһоор үлэсхоорондын валютар хэрэ-дуралда оруулагдана.

Нүхэдүүл 1990-1992 онуудта экономика хайжаруулаха та-лаар манай үйлэ хэрэгүүдэй тактикада хабаатай шухала хэм-жээндэ үйлдэбэрлэгн, өөлдөө өөлдөө мүнхэн зөөрөөр хангамын гуримда орохо аб-дал болно.

1990 ондо хизаарнуудай, областнуудай, национальн байгууламжаниудай, зарим республиканиудта районудай харилсаа холбоонуудайгаа онһоо союзна республиканиуд зохион бүридүүлэхэ ёһотой. Республиканиуд болон но-ягтай Советуудай бээ даһан байдале үргэдэгдэхэ бээ да-һан предпринятиудые гүж-өөжээдэ хамта бэлүүлгэхэ хэрэгтэй.

Экономическа шорон суули-нуудай хүсээдөө оршоо бай-дале табан жэлэй түсэбэй баримтанууд предпринтиуну-дээр, нотагуудай болон союз-на республиканиудай проек-тиудээр тодорхойлодохо юм.

Гурбадагшэ түсэб зохиолон методологие шэнээр хара-жа урэхэдэ, нотагуудай бо-лодо арга болоншүүдэе хара-даа абха, гэр байраар, хү-дээд савд болон яслинуудеар, гургуулинуудеар, элүрне хам-гаалгын эмхи зургануудеар, одэ хоолой болон одэ хо-олой бээд бараагар хэр ээргээр хангаданхайн хара-даа абаха шухала.

Түсэблэгын программо-зла-лан шууд онс арга мүн л өөрынгөө бата һуури ээлэхэ ёһотой. Энэ хедэа залуушуу-лай, эхээрнүүдэй байдале хайжаруулаха, гэр бүлүн, эхэ-нүүдэй болон Сага найһанэй эр-хэнииде хамгаалгын асуудал-нууде программанууде зохи-лодоогоо сэхэ хабаатай.

Дүрбэдэһээр, экологическэ политикайн эдэбэрлэгэнэй зо-хиолуудын, арадай эрилтэ тү-сэбтэ табидаг эрхлэнүүдэ улам шэнэ болно. Мүнөө үе-дэ корото бодосундай тон хэрэ сугларада байһан гэр-ээрнүүдэ оршон тойрхын байгалиин байдале гурим-шуула талаар арбан гурбада-гшэ табан жэл шидхээдэ шата болохо ёһотой. Экологическа талаһаа аюулгүй, шэнэ техно-логичнууде болон түхээрлэг-нүүдэе бин болгоһон, энэ һанбарда шэнэжээдэ хэлгын эрхэнтэй үндэһэ һуури бэх-жүүлгын асуудалууде би түрүүшын ээлжээндэ таби-набайн. Энэнтэй хамта бай-галиин нөөсэ баялгунууде, илагшаа һөөрөө һэргээдэгдэ-гүй баялгунууде хэрэгтэй болоод байна.

Эрхэ табан жэлэй түсэб ба-йдале хайжаруулаха, нн домоор болон ме-дицинскэ техникээр хангалгые эрнд дээршүүлгэ, физическа һурбан болон спортын үндэ-һа болор бэхжүүлгэ, экологи-ческа аюулгүй байдал хангал-га болно.

Совет хүмүүдэй оюн эдэ-бэрлэхэ үргэжэ байгаа эрхэ эрхэ-мэй хэрэгтэй гээд, дүрлэгэнэй эрхэ хангаха шэһаргай талаар шэнэ арга боломжонүүдэе бин болгохо, бүхэ зоние соводай баялгунууде дэлгээдэ, түгээ-тэй болон национальн үдэе шанартай хөөһөнүүдэе хам-галдаха хабаатай, зоной сүлөө сагаа үнхэрлэгн болон һайн дураний зохибо ажал ябуулгын элдэб ондоо түлэб мөргүдэе гүжөөжөһон тү-лада соводай болон искусствын, кинематографин, хэлбэлэй, теле-харалгын ба радио-дям-жуулгын эмхи зургануудай материално-техникескэ үндэ-һа һууригине ашаалаһан бэх-жүүлгэ талаар эхэ хэмжээндэ а-бха юм. Манай оройн бүхэ ерадуудай соводай ажал-тар эхэ баялгунууде зондөө үлөөхэ болон зохибо өһоор хэрэглэхэ, манай соводай дэл-хэн бүхэ цивилизациятай ашаг үрхэ эхтэйгээр харилсаа та-биге, обществын оюун ухаан болодой үндэһэ һууригине улам багарадаха, манай социалистик Эхэ орондо гуманистичн мөн-дэһэн түлэб бүхэ юмз хэрэ зорилго урдаа табинобди.

</